

ДОТАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО РОЗВИТКУ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Проаналізовано державну аграрну політику України щодо підтримки розвитку селянських господарств шляхом надання дотацій за вирощену ними сільськогосподарську продукцію тваринництва, а також розглянуто механізм їх отримання

Постановка проблеми. Для поліпшення розвитку агропромислового комплексу України в контексті державної аграрної політики, зокрема щодо розвитку селянських господарств (надалі – СГ) було прийнято низку важливих політичних рішень, у тому числі запроваджено виплату дотацій на закупівлю молока та м'яса через спеціальний механізм сплати та акумуляцію податку на додану вартість. В останні роки виробництво сільськогосподарської продукції СГ, зокрема продукції тваринництва, в значній мірі залежить від ефективної аграрної політики шляхом виплати дотацій за вирощений продукт. Тому ефективна форма державної аграрної політики у вигляді надання дотацій для розвитку СГ в Україні буде залежати від механізму її впровадження у життя.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Державна аграрна політика щодо розвитку СГ в Україні як предмет дослідження знаходиться в полі наукових інтересів багатьох вчених-дослідників. І це цілком зрозуміло, оскільки розвиток СГ залежить від належно продуманої державної аграрної політики та механізму її впровадження. Аналіз останніх досліджень з цих питань, а саме праць вітчизняних вчених-економістів О. Алексевич, В. Андрієвського, В. Галушко, Т. Калашнікової, І. Корбута, П. Макаренка, Т. Олійник, О. Протченко, І. Свиноуса, Н. Сеперовича, О. Шпичака та інших вказує на те, що ця проблема особливо привертає увагу багатьох вітчизняних вчених-науковців, а отже є актуальною.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є спроба проаналізувати існуючий механізм надання дотацій СГ шляхом аналізу державної аграрної політики України щодо їх розвитку і визначити її вплив на подальший розвиток СГ.

Викладення основного матеріалу. Для розгляду ефективної форми державної аграрної політики щодо розвитку СГ у вигляді виплати дотацій за вирощену сільськогосподарську продукцію, пропонується спочатку звернутися до визначення сутності терміну "дотація" з його філософським тлумаченням.

Як зазначається у бухгалтерському словнику за ред. проф. Ф. Бутиця: "Дотація (англ.: *state subsidy*) – державна доплата, що видається на безповоротній основі до компенсації перевищення витрат над доходами підприємств і організацій" [1, с. 59]. Більш ширше поняття „дотація” розкрито в термінологічному словнику з обліку та аудиту за ред. А. Загороднього, Г. Вознюк та Г. Партин, а саме: "дотація (від лат. *dotatio* – дарунок, пожертва) – 1) сума коштів, що виділяється з державного бюджету підприємствам, у яких витрати на виробництво та реалізацію продукції не покриваються отримуваними доходами, а також на підтримання відносно низьких роздрібних цін на окремі товари для населення. Потреба в дотації викликана невідповідністю рівня цін реальним умовам виробництва, недоліками в організації виробництва та освоєнні потужностей новозбудованих підприємств, різким скороченням потреби в продукції, що виготовляється підприємством, і

неможливістю перепрофілювання його за короткий термін, переорієнтація на випуск продукції, що має попит. У ринковій економіці державна дотація обмежується тими сферами, які не можуть ефективно регулюватися ринковим механізмом, що базується на самоокупності підприємницької діяльності; 2) фіксована в сумі грошова допомога, що за певних умов на безповоротній основі надається з державного бюджету бюджетам місцевим або з місцевих бюджетів вищого рівня місцевим бюджетам нижчого рівня з метою забезпечити виконання ними своїх функцій без обмеження сфери використання коштів (бюджетна дотація). Згідно з міжнародно визнаною термінологією це є незв'язаний (загальний, безумовний, генеральний) трансфер (грант); 3) доплата, матеріальна допомога” [2, с. 190]. У словнику бухгалтера та аудитора за ред. В. Пантелєєва та О. Сніжко під терміном “дотація” розуміється наступне: “Безповоротне надання коштів із державного бюджету підприємству для покриття запланованих збитків” [3, с. 60].

Серед державної політики в аграрній сфері щодо підтримки розвитку СГ в Україні, необхідно виокремити дотації, що спрямовуються із спеціального фонду державного бюджету України сільськогосподарським виробникам (юридичним чи фізичним особам) і тільки за умови поставки молока та/або тварин живою вагою переробним підприємствам.

Відповідно до п. 5 Порядку “Нарахування податку на додану вартість, що сплачується до державного бюджету переробними підприємствами за реалізовані ними молоко, молочну сировину та молочні продукти, м'ясо і м'ясопродукти, іншу продукцію переробки тварин, закуплених у живій вазі, а також виплати і використання коштів, що надійшли від його сплати” (надалі – *Порядок*) від 02.03.2011 р. бюджетні кошти використовуються за бюджетною програмою “Державна підтримка галузі тваринництва” і спрямовуються на державну підтримку галузі тваринництва шляхом здійснення виплати:

1) бюджетної дотації:

– за реалізоване переробним підприємствам молоко;

– за вирощені та продані на забій і переробку переробним підприємствам молодняк великої рогатої худоби та свині (крім свиноматок і кнурів);

2) часткового відшкодування витрат фізичним особам (населенню) на закупівлю установки індивідуального доїння [2].

Розміри виплат на підтримку державною вітчизняної галузі тваринництва на 2011 рік затверджено в Постанові “Про затвердження розмірів виплат для надання державної підтримки галузі тваринництва на 2011 рік” від 02.03.2011 р. № 181, що наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Розміри виплат сільськогосподарським підприємствам та СГ у 2011 році [4]

№ з/п	Найменування виплат	Розмір дотації
1	Дотація за молоко сільськогосподарським підприємствам	0,35 грн. за 1 кг. у перерахунку на базисну жирність
2	Дотація за молоко фізичним особам (СГ)	0,3 грн. за 1 кг. у перерахунку на базисну жирність
3	Тваринницька дотація за молодняк ВРХ	1,5 грн. за 1 кг живої ваги
4	Тваринницька дотація за свиней (крім свиноматок і кнурів)	1 грн. за 1 кг. живої ваги
5	Часткове відшкодування витрат фізичним особам (СГ) за закупівлю нової установки індивідуального доїння	У межах фактичних витрат, але не більше 5000 грн. за одиницю

Рішення про виплату таких коштів у кожному конкретному випадку приймають управління агропромислового розвитку районних і управління промисловості та агропромислового розвитку Севастопольської міської Державної адміністрації (надалі – *управління*) на підставі отриманих від СГ документів.

СГ – виробники молока, які бажають отримати бюджетні кошти у вигляді дотації подають в управління згідно п. 10 Порядку наступні документи:

Щомісячно – реєстр реалізованого фізичною особою (СГ) молока, виданий переробними підприємствами на продане їм для переробки молоко. При цьому щокварталу подається довідка, видана сільською, селищною, міською чи районною у місті радою, про наявність корів та копії паспортів великої рогатої худоби і ветеринарних карток до таких паспортів, а також копії паспорта особи, довідки про відкриття поточного рахунка в банку та документа, що засвідчує реєстрацію у Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків (крім фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відмітку в паспорті).

І. Корбута наводить наступні дані стосовно розміру надання дотацій: “Наприклад, вигода виробників молока в Україні від цієї схеми субсидування через молокопереробні підприємства є очевидною – це 925,3 млн. грн. у рік в середньому за базові 2004-2006 роки” [6].

Ефект від повернення ПДВ стосовно приватних сільськогосподарських товаровиробників полягає у підвищенні закупівельної ціни для даної категорії виробників. Ця ситуація при сплаті такого виду податку дає змогу молокопереробним підприємствам ефективно здійснювати закупівлю сировини в СГ.

За вирощені та продані на забій і переробку переробним підприємствам молодняк великої рогатої худоби та свині (крім свиноматок і кнурів) СГ отримують дотацію згідно п. 16 Порядку [4]. Необхідно звернути увагу на те, що не всіх тварин проданих забій та переробку, включають до розрахунку цієї дотації, а тільки тих, що відповідають ваговому та віковим критеріям. Обмеження живої маси тварин, за які можна отримати тваринницьку дотацію встановлюється п. 17 Порядку [4], що наведено в табл. 2.

Таблиця 2. Вимоги до тварин, за які виплачується дотації СГ [5]

№ з/п	Тварини, продані переробним підприємствам живою вагою	Жива маса однієї тварини
1	молодняк ВРХ	не менш 330 кг
2	свині (крім свиноматок і кнурів)	від 95 кг до 200 кг

Відповідно до п. 18 Порядку тваринницька дотація надається за 1 кілограм прийнятої живої ваги у разі вирощування тварин не менш як протягом трьох місяців до моменту продажу на забій [4]. Причому молодняк ВРХ та свині на момент реалізації на переробне підприємство повинні бути ідентифіковані та зареєстровані в установленому порядку відповідно до Закону України “Про ідентифікацію та реєстрацію тварин” від 04.06.2009 р. № 1445-VI [7].

Для отримання СГ тваринницької дотації відповідно до п. 21 Порядку управлінням щомісяця подаються по одному примірнику приймальних квитанцій, виданих переробними підприємствами на продані для забою тварини (форми ПК-2 або ПК-2 УКС); довідка про вирощене поголів'я великої рогатої худоби, свиней, видана сільською, селищною, міською чи районною в місті радою, в якій зазначається ідентифікаційний номер, серія і номер паспорта великої рогатої

худоби і ветеринарної картки до такого паспорта; відомість з даними про переміщення поголів'я свиней; копії паспорта особи, довідки про відкриття поточного рахунка в банку та документа, що засвідчує реєстрацію у Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків (крім фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відмітку в паспорті).

Також, необхідно зазначити, що є певні труднощі щодо реалізації СГ молока та м'яса переробним підприємствам або посередницьким структурам, які працюють на агентських умовах. Як зазначають вітчизняні вчені-дослідники О. Шпичак та І. Свиноус: "основними причинами слід визначити такі:

1. Затримка з виплатою відшкодувань приватному сільськогосподарському товаровиробникові. Так у середньому затримка з виплати відшкодувань з ПДВ і компенсації за реалізацію великовагової худоби становить від 20 днів і більше.

2. Витрати пов'язані з відкриттям рахунка в банку, оформленням ідентифікаційного коду (оскільки не всі сільські жителі його мають, відвідуванням казначейства.

3. Посередники, які не працюють на агентських умовах, купують у селян продукцію за дещо вищою ціною і розраховуються готівкою в момент її реалізації" [8, с. 179].

Проте як свідчать дані опитування громадської організації „Інститут аграрного розвитку”, серед тих, хто протягом останніх двох років здавав молодняк ВРХ або свиней переробним підприємствам чи цехам, лише 26 % одержали доплату, 29 % не одержали, оскільки не знали, що вона існує, 18 % вказали що їм „не дали” доплати, а 23 % не одержали доплати, бо жива маса худоби або свиней не досягла потрібних кондицій [8, с. 176]. При цьому можна зазначити, що засоби підтримки СГ є недостатніми.

Відповідно до п. 28 Порядку відшкодування витрат що пов'язані з придбанням у межах ліміту (у 2011 році – 5000,00 грн.) здійснюється у межах перерахованих бюджетних коштів за закуплену фізичною особою у поточному році для власного користування нову установку індивідуального доїння вітчизняного виробництва за умови утримання в особистому селянському господарстві (надалі – ОСГ) не менш як трьох ідентифікованих та зареєстрованих в установленому порядку корів.

У разі відчуження зазначеної установки чи її передачі у користування іншим особам до закінчення експлуатаційного строку отримані бюджетні кошти повертаються до державного бюджету.

ОСГ має право на відшкодування один раз на період експлуатаційного строку такої установки. Витрати із закупівлі нової установки до закінчення експлуатаційного строку попередньої не відшкодовуються.

Для відшкодування витрат ОСГ щомісяця до 1 числа подають управлінням наступні документи:

- довідку, видану сільською, селищною, міською чи районною у місті радою, про кількість корів;
- копії паспортів великої рогатої худоби і ветеринарних карток до таких паспортів;
- виданий в установленому порядку витяг з Єдиного державного реєстру тварин;
- копії платіжних документів та технічної документації на установку індивідуального доїння;

– копії паспорта особи і довідки про відкриття поточного рахунка в банку та документа, що засвідчує реєстрацію у Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків (крім фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відмітку в паспорті).

Зазначені документи розглядаються комісією в порядку черговості їх подання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що питання надання дотацій СГ за виготовлену продукцію (молоко та м'ясо) ще не до кінця вивчені відповідними фахівцями. Їх вплив в контексті державної аграрної політики в Україні на розвиток СГ в цілому носить позитивний характер. Проте механізм надання дотацій СГ залишається недосконалим через затримку виплати коштів, величезним паперовим документооборотом, що відлякує СГ від бажання отримати дотацію з боку держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бухгалтерський словник / [за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця]. – Житомир: ПП “Рута”, 2001. – 224 с.
2. Загородній А.Г. Облік і аудит: [Термінологічний словник] / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Г.О. Партин. – Львів: “Центр Європи”, 2002. – 671 с.
3. Словник бухгалтера та аудитора / В.П. Пантелеєв, О.С. Сніжко. – Х.: Фактор, 2009. – 352 с.
4. Постанова КМУ “Питання нарахування податку на додану вартість, що сплачується до державного бюджету переробними підприємствами за реалізовані ними молоко, молочну сировину та молочні продукти, м'ясо і м'ясопродукти, іншу продукцію переробки тварин, закуплених у живій вазі, а також виплати і використання коштів, що надійшли від його сплати” від 02.03.2011 р. № 246 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=246-2011-%EF&p=1302724046553028>.
5. Постанова КМУ “Про затвердження розмірів виплат для надання державної підтримки галузі тваринництва на 2011 рік” від 02.03.2011 р. №181 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=181-2011-%EF&p=1302724046553028>.
6. Корбута І.В. Оцінка дотацій сільськогосподарським товаровиробникам за продане ними переробним підприємствам молоко та м'ясо на їх відповідність положенням угод СОТ та зобов'язанням України перед СОТ / І.В. Корбута // Облік і фінанси АПК. 2009. – №3. – С. 130-134.
7. Закон України „Про ідентифікацію та реєстрацію тварин” від 04.06.2009 р. № 1445-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1445-17>.
8. Шпичак О.М. Реалізація продукції особистими селянськими господарствами – витрати, ціни, ефективність: [Монографія] / О.М. Шпичак, І.В. Свиноус. – К.: ННЦ “Ін-т аграр. економіки”, 2008. – 300 с.

БЕЗВЕРХИЙ Костянтин Вікторович – аспірант без відриву від виробництва кафедри обліку, аналізу та аудиту в АПК Державного вищого навчального закладу “Київський національний університет імені Вадима Гетьмана”, головний бухгалтер ТОВ “Паріс-Мережі”.

Стаття надійшла до редакції 03.09.11 р.